

NAPJAINK GYOMKÉRDÉSEI ÉS A HERBICIDHASZNÁLAT

IX. RÉSZ

Balogh Bence

Benéz Bálint

Bisztray Richárd

Kiszuhász Roland

Adventív és inváziós fajok a közelmúltból

Változó világunk változó körülményekkel szembesít bennünket, egy folyamatosan átalakuló szintéren kell helytállnunk. Abban a korban élünk, amikor rövid idő alatt megtapasztalhatjuk a klímaváltozás pozitív és negatív hatásait. Gondolhatunk itt a kevésbé hideg telekre, szárazabb és forróbb nyarakra, kevesebb és nem a legkedvezőbb eloszlásban érkező csapadéokra, de akár az új fajok megjelenésére is, ezzel mennyiségileg ugyan gyarapszik a flóránk és faunánk, ellenben ezek a fajok sok esetben új kihívások elé állítják a gazdaság szereplőit és nem kizárt, hogy az átmeneti faj „gazdagodás” végeredményben lassú elszegényedéshez vezet. Ezért is érdemes figyelni a legkisebb változásokra is. Jelen cikkben erre teszünk kísérletet a teljesség igénye nélkül. A településekre vonatkozó adataink a XII. Gyomismereti Tanfolyam terepi munkálataihoz kötődnek.

PÁZSITLEVELŰ ARANYVESSŐ (*EUTHAMIA GRAMINIFOLIA* L.)

A Fészkesvirágzatúak (*Asteraceae*) családjába tartozik, az Egyesült Államok északi részén és Kanadában honos. Élő, magassága 30–150 cm között változik, kúszó gyöktörzsű faj. Szára zöld színű, bordázott, kopasz és a felső egyegyedénél sűrűn elágazik. Levelei szórt állásúak, lándzsásak, 4–13 cm hosszúak és 0,2–1,2 cm szélesek, szélük ép. Sátorozó, buga virágzata van, melyben a fészket nyelves és csöves virágok alkotják, sárga színű. Nyelves virágok száma 7–35 között, csöves virágok száma 3–13 darab között változik. Júliustól októberig virágzik. Termése hosszú bóbítájú kaszat. Napos, jó vízgazdálkodású területeket kedvel, de a félárnyékos, homokos, agyagos, akár köves talajokat is jól viseli. Glifozát, glifozinát, mezotrion, flazaszulfuron, foramszulfuron hatóanyagú készítményekkel eredményesen szabályozhatók a populációi. Hazánkból eddig kizárólag Egerből ismert egy lokalizált előfordulása, de 2018-ban Fertőrákoson a tópart magaskórós társulásában már a Ny-felől terjedő előőrsei megérkezettnek tekinthetők. Jelenleg csak természetvédelmi jelentőséggel bír.

ÚSZÓ KAGYLÓTUTAJ (*PISTIA STRATIOTES* L.)

A Kontyvirágfélék (*Araceae*) családjába tartozó pántrópikus elterjedésű, első megtalálása Afrikában, a Nílus folyóban történt. Élő egyszikű, víz felszínén úszó faj. Igen gazdagon elágazó mellékgyökérrendszere van, mely elérheti az 50 cm-es hosszúságot. Levelei levélrózsát alkotnak, ideális körülmények között hosszúságuk eléri a 13 cm-t és szélességük a 17 cm-t, párhuzamos erezetűek és bársonyos tapintásúak, lapát alakúak, színük zöld. Torzsa virágzata van, melyet alsó részén egy termős, felső részén 3–6 porzós virág alkot. Bogyó termése van, mely szintén zöld színű. Diquát-dibromid, glifozát és 2,4-D hatóanyagú készítményekkel, melyekhez nedvesítőszert adtak, sikerült eredményesen védekezni ellene, biológiai védekezésre a *Neohydronomus affinis ormányos használható*, valamint mechanikai úton lehet csökkenteni a vízfelszínnek borítottságát. Új előfordulása ismert az Élővíz csatorna békési szakaszáról, elsősorban tömeges jelenléte okozhat a vizekben átmeneti problémát, minden esetben maximum a tárgyévi fagyokig.

PLANTAGO CORONOPUS L. – CSÓKALÁBÚ ÚTIFŰ

A Csókalábú útifű az Útifűfélék (*Plantaginaceae*) családjába tartozó neofiton faj. Linnaeus írta le először 1753-ban. Elterjedését először a XX. század utolsó harmadától figyelték meg Nyugat-Európa szárazföldi részein. Sótoleráns, tengerparti faj, Eurázsia tengerpartjain őshonos, kontinensünkön alkalmi behurcolások nyomán jelent meg. Az utóbbi években terjedésében közrejátszik a tengerpartokról érkező járműforgalom, az építkezési anyagok transzportja, valamint az utak sózása. A növény 5–30 cm magas, egy-, kétéves és évelő életformájú is lehet. Folyamatosan növekvő karógyökereiből gazdag rozettát fejleszt, keskeny-lándzsás tölevélrözsza jellemzi. A levelei 2–20 cm hosszúak és 0,1–0,5 cm szélesek, szeldeltek, a levélszél fogazott. Levelei a talajhoz lapulnak, ellálló szőrűek. Szára felálló, levéltelen, végén keskeny füzérvirágzat. Virágja apró, barna színű párta, hosszú porzószákkal, végén sárgás-fehér portokok. Júniustól szeptemberig virágzik. Magyarországon először 2013-ban figyelték meg a Győr körüli M1-es autópálya mentén. Azóta Zala megyében, Nyugat-Magyarország más megyéiben, illetve a keleti és északkeleti országrészben is megjelent. Utunk során Csömör határában talákoztunk egyedével. Bizonyos speciális környezeti feltételek (pl.: útsózás) kedveznek a terjedésének, így leginkább az ilyen területeken, autópályák mentén terjed. Kevésbé fejlett (2–4 leveles) állapotban eredményesen alkalmazható ellene a 2,4-D, MCPA illetve a mecoprop-P hatóanyag, fejlett állapotban már csak ezen hatóanyagok többszöri alkalmazásával lehetséges ellene védekezni. Gyümölcsösben hatékonyan alkalmazható ellene a glifozát hatóanyag. Mezőgazdasági károkozása hazánkból nem ismert.

COMMELINA COMMUNIS L. – AZÚRKÉK KOMMELINA

Az Azúrkék kommelina a Kommelinafélék (*Commelinaceae*) családjába tartozó, Kelet-Ázsiából származó, Magyarországon egyéves, üvegházi és kerti dísznövény. Parkokban, erdei határok mentén és útszéleken fordul elő, utunk során az adonyi és budapesti határában talákoztunk vele. Heverő vagy felemelkedő szárú, 30–90 cm hosszú kúszónövény. Szára csomós, finom szőrszákkal borított. Levelei viszonylag nagyok, lándzsás alakúak, 8–13 cm hosszúak, vastagok és húsosak. Virágzatát buroklevélszerű murváskodó levél veszi körül. Virága viszonylag kicsi, kb. 1,5 cm széles. Kétoldalúan szimmetrikus virágjának három szirma van: kettő mélykék színű felső szirm és egy alsó, erősen redukált fehér szirm. Virágjai egy napig élnek. Nagyon jó hatékonyságú ellene (100%) a mezotrion és a tífenszulfuron-metil hatóanyag, jó hatékonyságú (90–100%) a metribuzin, karfentrazon-etil, 2,4-D, nikoszulfuron, MCPA, fluroxipir, és flumioxazin. Elsősorban a bolygatott területeken és városi környezetben számolhatunk megjelenésével.

MAGAS ZAB (AVENA LUDOVICIANA D.)

60–130 cm magasságú pázsitfűfélék (*Poaceae*) családjába tartozó egyéves, a termesztett zabhoz (*A. sativa*) hasonló faj. Elkülönítése az általánosan gyomosító héla zabtól (*A. fatua*) nehéz, nagy biztonsággal csak bugahányás utáni állapotban lehetséges. Bár némi segítséget adhat, hogy a héla zab esetében az alsó szakaszon a levéllemez széle pillás, illetve a levélnyelvecske hosszabb – akár duplája – mint magas zab esetében. A biztos elkülönítő bélyeg, hogy a magas zab füzérkéiből a szemtermések egyszerre hullnak ki, továbbá csak az első termés van a talp heg, a második és harmadik termés alul nyelcske található. A harmadik termés toklásán nincs szálka. Életmódjában is különbözik a héla zabtól, már ősszel csírázik, és együtt fejlődik az őszi kalászosokkal, repcével. Ennek, illetve habitusának köszönhetően herbicidtüre is sokkal nagyobb a vadzabhoz mérten. Az elmúlt évek enyhe téli időjárásának köszönhetően

fokozatosan terjed. Előfordulása a Tisza-Maros szögben gyakori, a Tiszántúlon már szórványos, de az elmúlt évek felvételezéseinek köszönhetően a Duna-Tisza közén is több helyen bizonyított a jelenléte. A Dunántúlon ez idáig 2018-ban Mány határában igazolták jelenlétét. Az ellene való hatékony kémiai védekezésben segítséget adhatnak a metribuzin, szulfoszulfuron és fenoxaprop. Már regionálisan komoly gazdasági kártételt okoz a kalászosainkban.

NAGY TÓTIPPAN (ERAGROSTIS CILIANENSIS ALL.)

A pázsitfűfélék (*Poaceae*) családjába tartozó egyéves faj. A növény magassága 20–50 cm közötti. Az erodált, gyenge termőhelyeken található meg tömegében, elsősorban útpadkákön, töltéseken, rézsűkön. Erőteljes bokrosodás jellemzi az egyes növényeket. A levelek szórt állásúak, szélükön mirigyekkel. A mirigyeknek köszönhetően jellegzetes szaggal rendelkeznek. Levélszélessége 3–9 mm, alaptól fokozatosan keskenyedő, hossza 5–15 cm. Fülecskéket szőrkoszorú helyettesíti, nyelvecske nincs. A tölevelek szórtelenek és simák, míg a szárlevelek enyhén karcos tapintásúak. A náduszok sárgásfehérek, duzzadtak, gömbölyűek, enyhén viszkózusak. Bugavirágzata többszörösen összetett. A bugák színe zöldesbarna, néha enyhén lilás árnyalatú, 0,5–2 cm hosszú. A buga oldal irányból lapított 10–40 virág található benne. Kétszikű kultúrákból szelektív egyszikűirtókkal pl. fenoxaprop, quizalofop, kletodim irtható, egyéb lehetőség a glifozát. Leginkább a vonalas létesítmények mentén terjed, de általunk már napraforgótáblában is fellelt gyomnövény.

JAPÁN KOMLÓ (HUMULUS JAPONICUS SIEB. ET ZUCC.)

A csalánvirágúak (*Urticales*) rendjébe, ezen belül a kenderfélék (*Cannabaceae*) családjába tartozó távol-keleti származású invazív neofiton. Először dísznövényként került hazánkba, majd elvadult és meghonosodott. Lágú szárú, egyéves kúszónövény, a felfutó komlóval (*Humulus lupulus L.*) szemben, mely évelő. Gyökérzete 1,5–2 méter mélyre képes hatolni a talajba. Szára kapaszkodó liánszár, az óramutató irányába csavarodik, hatszögletű, üreges. Átellenes levelei szív alakúak, tenyeresen osztottak, a hasábok közti bemetszések a felfutó komlóénál mélyebbek, keskenyebbek. A növény legtöbb részén erősen érdes tapintású a horgos kapaszkodószőrök miatt. Kétlaki, a nőivarú egyedek termős virágjai tobozszerű álfüzérbe állnak össze, hím virágzata hónalj állású, hosszú nyéllal rendelkező kettősbogás fürt. Termése makkocskaszerű, sárgásbarna, tojásdad vagy gömb alakú, éretten a murvák közt kiálló. Fénykedvelő, rendkívül vízigényes növény. A talaj pH-ra nem érzékeny, a tápanyag-ellátottságra igen, így jellemzően csak magas nitrogéntartalmú talajokon fordul elő. Környezeti igényeiből fakadóan hazánkban folyó menti, ártéri élőhelyeken özönnövényként jelenik meg. Tömeges elszaporodását segíti az erőteljes növekedése és allelopatikus tulajdonságai. Az allelokemikáliák elsősorban a növény föld alatti részeiben koncentrálnak és olyan hatékonyak, hogy a növény invazív fajokat is képes velük kiszorítani egy-egy területről. Szántóföldi körülmények között végzett vegyszeres gyomirtási kísérletek a metribuzin, tribenuron-metil, 2,4-D és a benszulfuron hatóanyagok hatékonyságát emelik ki a japán komlóval szemben. A faj hazánkban megtalálható a Dunántúlon és az Északi-Középhegység legnagyobb részén, illetve az Alföld északkeleti régióiban. Döntően a hullámterek erdeinek káros gyomnövénye.

TÁMOGATÓK

HORSCH
Mezőgazdaság szervenéllyel

Expert
MET

CORTEVA
agriscience

SUMIAGRO

KÉK RIZJÁCINT (MONOCHORIA KORSAKOWII REGEL. ET. MAACK.)

A Vízijácintfélék (*Pontederiaceae*) családjába sorolható, kelet-ázsiai géncentrumú neofiton. Eredeti előfordulása Ázsia mérsékelt égövi rizstermesztő területeihez köthető, de rendkívül jó terjedőképességének köszönhetően mostanra több földrészen is megtalálható. Élő, vízi-mocsári növény, vegetatív részeire jellemző a szivacsos felépítés. Függőleges vagy ferde gyöktörzsével és bojtos mellégyökérzetével az iszapban gyökerezik. Melegigényes és kimondottan vízigényes fajnak mondható, ennek ellenére elviseli a szikes talajokat is. Jellegetesen hosszú nyelű, szíves vagy tojásdad levelei vannak, melyek párhuzamos erezete jól kivehető. Laza, fűrtös bugavirágzatát áltengelyes hajtáson hozza, terméséréskor a vízbe hajlik. Virágjának jellegzetessége, hogy a lepelcső nagyon rövid, szinte hiányzik. Felnyíló toktermésében rengeteg apró mag található. Rendkívüli magtermésével és tömeges szaporodásával kedvez a herbicidekkel szembeni ellenállósága is. Elsősorban a szulfonilurea típusú gyomirtó szerekkel szemben mutat rezisztenciát (pl. benszulfuron-metil) vagy toleranciát. A faj hazai megjelenése meglehetősen újkeletű. Először 1990-ben találták meg Ecsegfalva (Hortobágy) határában. Ezt követően 1999-ben észlelték újra tömeges előfordulását, vélhetően indiánrizs vetőmaggal történő behurcolás következtében. Mára meghonosodott hazánkban (pl. Karcag) és azóta is rizsgyomként tartjuk számon.

Seneca szerint a szerencse nem más, mint a felkészültség találkozási a lehetőséggel. A fent említett növények már megjelentek hazánkban, de nem szabad hagynunk, hogy kiszorítsanak Magyarországon honos fajokat. Legyünk felkészültek és járjunk nyitott szemmel.

Az alábbi gyomnövényeket fotókon mutatjuk be, részletes leírást a <https://bit.ly/Gyomkerdesek-202009> linken talál.

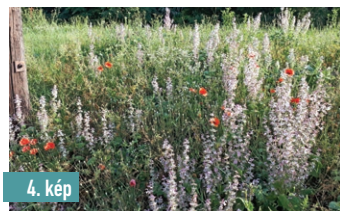
1. kép

2. kép

3. kép

4. kép

1. kép: Közönséges kokárdavirág (*Gaillardia aristata* Pursh)
 2. kép: Deres botnád (*Phyllostachys viridi-glaucescens* Rivière et C. Rivière)
 3. kép: Nyúl rozsnok (*Bromus lepidus* Holmb)
 4. kép: *Salvia sclarea* L. – Muskotályzsálya
 (Fotók: Szabó Roland)

Balogh Bence
Bayer Hungária Kft.

Benczés Bálint
CPR Europe Kft.

Bisztray Richárd
Farmer-Agro Kft.

Kisjuhász Roland
Sumi Agro Hungary Kft.

A cikkhez felhasznált irodalomjegyzéket a cikk online verziója tartalmazza, amely a <https://bit.ly/Gyomkerdesek-202009> linken elérhető.

A sorozat a Dr. Ujvárosi Miklós Gyomismereti Társaság szakmai támogatásával valósul meg.